

Vestfoldkonservatorene/ I. Korvald og H. V. Berntsen. Rapport 1/ 2016

Holmestrand kirke

Behandling av draperimaleri

Oppdrag	Behandling av draperimaleri
Oppdragssted	Holmestrand kirke
Oppdragsgiver	Kirkevergen v/ Yngve Berntsen
Behandlingsperiode	28. og 29.1.2016
Utførende	Vestfoldkonservatorene v/ Malerikonservator nkf-n Ingeborg Korvald og konservator nkf-n Hilde Viker Berntsen

**FIGUR 1. UTSNITT AV DRAPERIMALERIET ETTER BEHANDLING.
(FOTO: KORVALD/ BERNTSEN, JANUAR 2016)**

1. Bakgrunn

Under rehabilitering av Holmestrand kirke i perioden 2010-2014 ble det avdekket et draperimaleri malt direkte på tømmervegg på kirkens østvegg i nåværende prestesakristi. Maleriet ble funnet under sekundært panel oppsatt på 1820-tallet, og dekoren antas å stamme fra bygningens oppføringstidspunkt, 1674. På oppdrag for kirkevergen i Holmestrand har Vestfoldkonservatorene Ingeborg Korvald og Hilde Viker Berntsen renset og konsolidert dekoren. Feltarbeidet ble utført 28. og 29.1.2016.

2. Beskrivelse, kontekst og tradisjon

2.1. Tradisjon og historikk

Draperimaleriet tilhører en kjent tradisjon i Norge tilbake til middelalderen og fremover. Illusjonsmalerier malt direkte på veggen i form av skygger- og draperier er kjent fra både verdslige bygg og fra kirkene i kombinasjon med fast inventar. I både stein- og trekirker ble denne typen dekor gjerne kombinert med og dannet rammer for altertavler, epitafier og skulpturer. I sin rapport nevner NIKU Dypvåg kirke som eksempel på stilmessig tilsvarende og samtidig dekor som den vi finner i Holmestrand¹.

På draperimaleriet i Holmestrand er det funnet fragment av tekstil – strie og leire direkte på den bemalte overflaten. Dette kan tyde på at hele veggen på et senere tidspunkt har hatt veggtrekk evt. at draperimaleriet lokalt har vært dekket av sekundær dekor – lerret e.l. også før det ble dekket av panelet på 1820-tallet.

2.2. Utforming

Draperiet er malt direkte på tømmervegg, og har dekket store deler av fondveggen bak alteret mot øst. Dekoren har hatt en utstrekning fra gulv og nesten opp til taket. Motivet viser tekstil som er drapert der både forside og bakside av tekstilet vekselvis er eksponert og ligger i høylys og skygge. Det faller tungt nedover veggen og er øverst i midtfeltet festet med en påmalt knute. (ikke lenger synlig/ dekket av panel). Tekstilet er kantet med gullfrynser.

Draperimaleriets omfang ble under restaureringsarbeidene 2010-14 tilpasset dagens bruk av rommet, og utsnittet er ment som et «titteskap» inn i 1600-tallskirkens dekor. Området er avgrenset med en ramme skåret inn i panelet der malerioverflaten skal beskyttes med glass. Høyde: 207 cm x bredde: 179,5 cm. På grunnlag av befaring i 2012 anslår NIKU dekorens opprinnelige mål til å være ca. 450 cm høyt x 600 cm bredt²

2.3. Teknisk. Pigment og bindemiddel

Dekoren er utført i limfarge. Dvs. maling bestående av pigment blandet i et animalsk limbasert bindemiddel tilført kritt.

Den røde delen av draperiet ble malt samtidig med grått/ sort. Den gule frynsekanten har blitt lagt på avslutningsvis (overlapper noe på de andre fargene) Under det røde ligger en rosa undermaling.

Oljebasert grønnbeige farge som i dag er synlig på høyre side tilhører selve veggfargen rundt maleriet. Under ligger en lys rosa limfarge. Limfargen har trolig vært den opprinnelige veggfargen, og har vært malt samtidig med dekoren. Dekoren stod fortsatt framme da veggene ble malt i grønnbeige oljemaling. Dette er synlig ved at deler av denne malingen enkelte steder er strøket over dekoren.

¹ NIKU rapport 40/2012, Tone Olstad: *Limfargedekor i Holmestrand kirke*.

² Olstad, T 2012. s. 9.

Det antas at det ikke har vært benyttet kostbare pigmenter, men kun vært brukt tradisjonelle jordpigmenter:

- Draperi: Engelsk rødt.
- Draperi, høylys: Engelsk rødt blandet med hvitt.
- Skygger/ «bakside» av draperi: Sort, bensort eller kullsort.
- Frynser/ brodert gullkant: Gul oker.
- Detaljeringer i hvitt: Kritt.

Grått er en blanding av sort og hvitt. Også den rosa bunnfargen har vært basert på engelsk rødt blandet med hvit. Under behandlingen har det ikke vært mulig å observere markante pigmentomdanninger. Det ser ut til at de eneste fargeendringene som har skjedd skyldes forvitring og utvasking av bindemidler i overflaten i kombinasjon med misfarging fra støv og fett. Den senere brukte oljemalingen i overmaling på veggen er trolig grønnjord blandet i linolje.

FIGUR 2. GRÅ UNDERMALING I FRYNSEOMRÅDE. (FOTO: KORVALD/ BERNTSEN, JANUAR 2016)

FIGUR 3. RØD UNDERMALING I FRYNSEOMRÅDE. (FOTO: KORVALD/ BERNTSEN, JANUAR 2016)

2.4. Prøveuttak

Det er tatt ut prøver til bruk for evt. senere pigment- og bindemiddelanalyser. Blant annet ønsker kirken å lage en rekonstruksjon / skildring av maleriet. Det kan da være aktuelt å foreta en rekonstruksjon av farger og evt. materialbruk på grunnlag av analysefunnene. Totalt er 6 prøver tatt ut i representative områder³.

Prøve nr	Element	Uttakssted	Kommentar
1	Draperi, trebit m rødt	7. stokk ⁴ , ca. 50 cm fra søndre ramme.	
2	Leirebit	8. stokk, ca. 50 cm fra søndre ramme.	Leira ligger direkte på tømmeret, og tilhører senere veggtrekk evt. som isolasjon for overliggende panel.
3	Grønnbeige + underliggende rosa	Mellom 7. og 8. stokk. Ca. 10 cm fra søndre ramme.	Tilhører den oljemalte veggfargen som er malt sekundært rundt draperimaleriet. Oljebasert m underliggende opprinnelig limfarge?
4	Draperi. Sort maling på trebit.	Stokk 5. Ca. 40 cm fra nordre ramme.	
5	Frynse. Gul maling på trebit.	Stokk 4. Ca. 60 cm fra søndre ramme.	
6	Konturstrek. Sort maling på trebit.	Stokk 4.	Er det forskjell på sort i kontur og sort i draperi? Kan den sorte i draperiet være omdannet? >(Ved tidlig sekundær avgrenset overmaling m olje har det vært benyttet en blå farge)

3. Tilstand

Tilstanden var før behandling relativt god, men svært skittent.

3.1. Skader i treverk

Det eksponerte området har bortfall av overflate etter skaving/ hugging på 5. stokk nedenfra. Det er en del spor/ hull etter nagler. Det har trolig blitt avfliset en del av overflaten rundt enkelte nagler ved fjerning av disse under oppsett av panel i 1829. Det er fortsatt 4 gjenværende nagler i området. 6 naglehull ligger med ca. 30 cm jevn avstand på 6. stokk. Muligvis kan naglehullene stamme fra feste av sekundær veggkledning før panelet ble satt opp?

³ Materialprøvene er lagret i Mur og Mers prøvearkiv.

⁴ Stokkene er nummerert fra dagens gulv og oppover.

3.2. Skader i malingslag

Kritting. Pulveriserende maling og opp- og avskallinger. Skadene skyldes til dels tykk påføring i mellomrom og ujevnheter - de tykke lagene har blitt utsatt for ekstra belastning pga. skitt som har trukket med seg malingen. Hvit maling har dårligst feste til grunnen. Det er noen vannskader i øvre venstre hjørne. Disse er synlige i form av brune skjolder og rennemerker i form av hvite vertikale striper.

4. Behandling

4.1. Rensing

Maleriet var før behandling svært skittent, og forskjellige rensemetoder ble utprøvd. Selve draperiet er malt med limfarge. Dette er en vannløselig maling, og er derfor svært sensibel for fuktighet. Det ble derfor valgt tørrensende metoder i disse områdene. Hele det avdekkede området ble støvsuget ved at munnstykket ikke var i berøring med selve veggflaten. For ytterligere fjerning av løstsittende støv ble alle flater børstet med myke pensler med naturbust. For fjerning av skitt som var bundet til overflaten i form av fett osv. ble det benyttet viskelær og sotsvamp.

I området som er synlig på høyre side, dvs. monokrom veggflate utenfor dekoren, er overflatene oljebaserte. På grunnlag av rensetestene ble dette området derfor valgt rensed med tri-ammoniumcitrat 1%, som hadde svært god effekt.

FIGUR 4. HALVRENSET RRYNSE OG DELER AV RØDT TEKSTIL. METODE: TØRRENSING. (FOTO: KORVALD/ BERNTSEN, JANUAR 2016).

FIGUR 5 FIGUR 6. OLJEBASERT MALING RENSES VED HJELP AV VÅTRENSENDE METODE. DETALI, DELVIS RENSET OMRÅDE TIL HØYRE. (FOTO: KORVALD/ BERNTSEN, JANUAR 2016)

4.2. Fastlegging

Det var enkelte løse partier i form av malingsavflaking, særlig i det gule på oversiden av stakkene. Malingen ble lagt ned og fast ved hjelp av *Consolidation for Conservation* (Lascaux) og varmeskje i disse områdene.

FIGUR 7. DRAPERIMALERIET FØR OG ETTER BEHANDLING. (FOTO: KORVALD/ BERNTSEN, JANUAR 2016)

5. Videre arbeid

5.1. Innglassing

Ved innglassing er det viktig at glassflaten ikke ligger direkte på rammen. Grunnen til dette er at et tett klima rundt malingsflaten vil kunne gi grunnlag for fuktdannelse, og dermed fare for mikrobiell vekst. Glasset bør monteres med en luftspalte på alle sider slik at luften får sirkulere fritt. Det bør være mulig å demontere glasset for eventuell senere rensing av maleriflaten og for rengjøring av selve glassflatens bakside.

5.2. Belysning

Det bør benyttes lamper som ikke gir fra seg varme, og som har en naturlig belysning. Når motivet ikke formidles bør lyset være avslått, og området kan for eksempel dekkes til med en lystett rullgardin e.l.

5.3. Rekonstruksjon og formidling

Fargene har trolig opprinnelig stått klarere frem, bindemiddelet er nedbrutt og overflatene er misfarget, men trolig har det ikke foregått en pigmentendring, og det antas derfor at fargene ikke har vært markant annerledes. Hvis det ønskes å formidle hvordan denne veggen og draperimaleriet så ut i din helhet, kan dette gjøres ved å lage en skisse basert på de funnene som har blitt gjort på stedet. Ved en eventuell rekonstruksjon kan dette for eksempel gjøres i form av en forminskert variant av hele bildet slik det en

gang trolig fremstod. For eksempel kan dette gjøres i form av en A2 plansje som henger ved siden av det avdekkede originale området. En eventuell skisse eller forminsket rekonstruksjon bør gjøres av en dekormaler med kjennskap til bruk av tradisjonelle pigmenter.

Larvik 19.02.2016

Ingeborg Korvald
Konservator NKF-N

Hilde Viher Berntsen
Konservator NKF-N